12. 8. 2021

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Darování pro případ smrti alternativou vydědění?

Třebaže je to již několik let od navrácení darování pro případ smrti do našeho právního řádu, jedná se o institut v současné právní praxi pramálo využívaný, a to i přes jeho poměrně ambiciózní dopady. Důvod omezeného užívání je nasnadě – nejistota výkladu a tedy i aplikace a účinků tohoto právního jednání, když právě u institutu, který je natolik blízký dědickému právu, bychom mohli spravedlivě očekávat naopak potřebnou jistotu.

V praxi se lze poměrně často setkat s případy, kdy má osoba obstarávající své majetkoprávní záležitosti pro případ své smrti zcela jasno v tom, že chce omezit rozsah majetku, které by po smrti měl nabýt (jeden) její potomek – nepominutelný dědic. Na druhou stranu však tuto situaci nechce z nejrůznějších důvodů řešit zřeknutím se dědického práva (§ 1484 občanského zákoníku), natožpak vyděděním (§ 1646 an. občanského zákoníku), darováním inter vivos ani zřízením svěřenského fondu.[1] Právě v těchto případech může přijít na scénu problematický institut darování pro případ smrti, jenž je některými autory považován za nástroj sloužící k obcházení práv nepominutelných dědiců.

Sporné aspekty výkladu institutu darování pro případ smrti

Nad darováním pro případ smrti v jeho „limitních parametrech“ dřímá riziko nejasného soudního výkladu a aplikace, a to hned v několika rovinách (viz níže).

Jakkoli zákon jasně vymezuje rozsah darování pro případ smrti, který je, pokud jde o dosud nabytý majetek, neomezený a co do budoucího majetku limitovaný jednou polovinou tohoto budoucího majetku (§ 2058 odst. 1 občanského zákoníku), objevují se, pravděpodobně v reakci na zahraniční literaturu[2] názory, podle kterých by se mělo pravidlo o tzv. volné čtvrtině aplikovat i v případě darování pro případ smrti.[3] Takový závěr je podle našeho názoru chybný, neboť výkladem právního institutu zásadně nelze dospět ke zcela odlišnému pojetí, než které vyplývá z jazykového znění právního předpisu. Ostatně na doslovném výkladu výše uvedeného zákonného ustanovení se shoduje převážná část autorů.[4]

Dalším podstatným sporným aspektem je otázka okamžiku převodu vlastnického práva, která se odvíjí od toho, co má být předmětem převodu. V tomto ohledu je třeba rozlišovat, zda smlouva má či nemá translační účinky. Mezi autory panuje shoda na tom, že v případech, kdy smlouva translační účinky nemá, tj. má účinky toliko obligační a k převodu vlastnického práva je třeba nastoupení další právní skutečnosti, dochází k převodu vlastnického práva až v rámci vkladového řízení s účinky ke dni podání návrhu na vklad do katastru nemovitostí.[5] Půjde zejména o případy, kdy je předmětem právního jednání nemovitost zapsaná v katastru nemovitostí. V případech darování pro případ smrti, jehož předmětem bude věc nemovitá zapsaná do katastru nemovitostí, se tak tato nemovitost stane součástí aktiv pozůstalosti a bude třeba s ní v řízení o pozůstalosti počítat. V praxi to bude z pohledu vkladového řízení znamenat, že jeho účastníky budou dědicové a obdarovaný. Ke sporným otázkám v rámci vkladového řízení srov. níže.

Literatura se však zcela neshoduje na tom, jak je to v případech, kdy předmětem darování pro případ

smrti budou věci movité. Podle převážné většiny autorů dochází v případě těchto věcí k převodu vlastnického práva právě okamžikem smrti dárce a nestávají se tak vůbec součástí pozůstalosti.[6] Objevují se však i názory, že i v případech věcí movitých „Obdarovaný pro případ smrti nabývá pouze právo na dar, nikoliv vlastnické právo k předmětu darování.“[7] Takové pojetí však podle našeho názoru neodpovídá smyslu a účelu právní úpravy, když v takovém případě by zakotvení darování pro případ smrti v podstatě postrádalo význam a velmi by se přibližoval odkazu (v výhradou toho, že oproti odkazu jde o právní jednání dvoustranné zásadně neodvolatelné). Je tedy třeba trvat na tom, že věci movité (obecně) nabývá obdarovaný okamžikem smrti dárce a ty se tak nestanou součástí aktiv ani pasiv pozůstalosti.

Kolace a její důsledky

Jednou z nejpodstatnějších otázek při aplikaci institutu darování pro případ smrti je započtení na povinný díl, resp. započtení na dědický podíl. Podle ustanovení § 1660 odst. 1 občanského zákoníku, se na povinný díl započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením, čímž lze dozajista rozumět i darování pro případ smrti.[8] Na povinný díl se se tak započte i to, co nepominutelný dědic nabyl na základě darování pro případ smrti. Komentářová literatura však v návaznosti na znění důvodové zprávy dovozuje, že není vyloučeno, aby zůstavitel v pořízení pro případ smrti přikázal, že se k započtení na povinný díl vůbec přistoupit nemá a tím jej vyloučil.[9] Tehdy by se při výpočtu povinného dílu k darování pro případ smrti, jehož předmětem jsou věci movité (u nichž vlastnické právo přechází účinností smlouvy), vůbec nepřihlíželo.

Pokud jde o započtení na dědický podíl, tak v případě dědění ze zákona či na základě pořízení pro případ smrti s výjimkou výslovného příkazu zůstavitele provede fakultativně započtení na dědický podíl soud tehdy, byl-li by jinak nepominutelný dědic neodůvodněně znevýhodněn. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 222/2019 ze dne 28.01.2020 lze sice dovodit, že i v tomto případě se aplikuje lhůta doba tří let před smrtí zůstavitele ve smyslu § 1660 odst. 2 občanského zákoníku, avšak s ohledem na to, že právní účinky darovací smlouvy pro případ smrti nastávají až smrtí dárce, usuzujeme, že započtení na dědický podíl se provede i v těch případech, kdy byla tato darovací smlouva pro případ smrti uzavřena i před více než 3 lety před smrtí dárce.

Podstatou optimalizace při obstarávání majetkoprávních záležitostí pro případ smrti, ve které někteří spatřují prvky obcházení práv nepominutelných dědiců, je skutečnost, že byť se kolace v případě darování pro případ smrti uplatní, tak tehdy, kdy v pozůstalosti v podstatě nic nezbude, stane se započtení jednoduše bezvýznamným, neboť neexistuje žádná, anebo zanedbatelná pozůstalost. Podle § 1658 občanského zákoníku totiž započtení nezakládá povinnost něco vydat.[10] Jinými slovy řečeno, prostředkem k možnému obejití práv nepominutelných dědiců bude snížení aktiv pozůstalosti na co nejnižší možnou míru. Nadto usuzujeme, že je možné, aby zůstavitel v závěti započtení na dědický podíl, resp. povinný díl, výslovně zakázal.[11]

Jak jsme již naznačili výše, v případě věcí movitých je obecně situace jednodušší v tom, že se tyto věci nezahrnují do pozůstalosti. Komplikace však nastávají (zejména) u nemovitostí. Katastrálním úřadům se totiž nabízí (přinejmenším) dvě možnosti řešení vkladového řízení, pokud obdarovaný podá po smrti dárce návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Prvním možným řešením bude situace, kdy katastrální úřad bude pro dokončení vkladového řízení požadovat pravomocné rozhodnutí o skončení řízení pozůstalosti. Druhým možným řešením je, když bude katastrálnímu úřadu postačovat k dokončení vkladového řízení toliko potvrzení notáře o tom, kdo je dědicem zůstavitele, vydaném pro účely konkrétního vkladového řízení.

Objevují se totiž právní názory, že správným může být jak první[12], tak druhé[13] řešení. Pokud bychom přitom vycházeli z toho, že katastrální úřad povolí vklad na základě potvrzení notáře o tom,

kdo je dědicem, došlo by s účinky ke dni podání návrhu na vklad do katastru nemovitostí k převodu vlastnického práva k nemovitým věcem. **Jakkoli by se tedy nemovitosti staly součástí pozůstalosti, a jejich darování pro případ smrti by se započítalo na povinný díl, resp. dědický podíl, nebyl by přesto obdarovaný s ohledem na § 1658 občanského zákoníku povinen ničeho vydat**. Sluší se však uvést, že pokud bude pro případ smrti darována nemovitost zapsaná v katastru nemovitostí (a stane se součástí pozůstalosti), obecně platí, že se na ni bude brát zřetel při výpočtu povinného dílu ve smyslu § 1654 an. občanského zákoníku.

Závěr

Jak vyplývá se shora uvedeného, za určitých okolností skutečně není vyloučeno, aby bylo darováním pro případ smrti fakticky dosaženo velmi podobných následků jako v případě vydědění nepominutelného dědice.

Bude však třeba důsledně zvažovat konkrétní okolnosti každého případu, zejména z pohledu rozsahu a složení majetku potencionálního dárce, a na základě toho identifikovat míru případné nejistoty plynoucí z užití darování pro případ smrti jakožto prostředku řešení majetkoprávních záležitostí. Pokud by dotčený majetek byl značně rozsáhlý, je namístě uvažovat o zřízení svěřenského fondu ve smyslu § 1448 an. občanského zákoníku. Jestliže by převážnou většinu hodnoty majetku tvořily věci movité, jeví se darování pro případ smrti jako poměrně bezpečný institut pro řešení svých majetkoprávní záležitostí. V případech, kdy nejhodnotnější majetek budou představovat nemovitosti, se míra nejistoty poměrně významně zvyšuje. V těchto případech lze doporučit upřednostnit darování inter vivos, případně hledat další alternativní řešení na míru klienta. Využití institutu darování pro případ smrti shledáváme v tomto ohledu užitečným zejména v situaci, kdy předmětem darování pro případ smrti jsou věci, u nichž vlastnické právo přechází pouhou účinností smlouvy, a současně pokud zůstavitel svým příkazem v pořízení pro případ smrtí zakáže započtení na dědický podíl (a povinný díl).

V každém případě nelze než doporučit, aby darování pro případ smrti bylo opatřeno úředně ověřeným podpisem účastníků pro vyhnutí se pozdějším sporům o pravost podpisu, ev. darovací smlouvu pro případ smrti uzavřít ve formě veřejné listiny. Stejně tak je jistě namístě pro dosažení vyšší míry jistoty doprovodit (suplovat) darování pro případ smrti dále vhodnou závětí. Za těchto podmínek může být darování pro případ smrti užitečným institutem, který i přes nejistý budoucí výklad soudní judikatury umožňuje svébytným způsobem řešit majetkoprávní záležitosti maximálně s rizikem toho, že se bude dědit ze závěti, kdy opomenutý dědic bude mít právo na plnohodnotný povinný díl.

Mgr. Tomáš Kouřílek,
advokátní koncipient

JUDr. Ervín Perthen, MBA,
advokát partner

PPS advokáti s.r.o.

Velké náměstí 135/19
500 02 Hradec Králové

Tel.: +420 495 512 831-2
Fax: +420 495 512 838
e-mail: pps@ppsadvokati.cz

---

[1] Případně lze uvažovat i nad jinými řešeními.

[2] Zankl, W. Schenkung auf den Todesfall, Vermächtnisvertrag und „reines Viertel“. Österreichische Notariatszeitung, 1997, č. 8, s. 311.

[3] Janoušek, M. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2095.

[4] srov. TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. Právní rozhledy, 2015, č. 13-14, s. 474-481; DRACHOVSKÝ, Ondřej. Darování pro případ smrti – kam s ním?. Ad Notam, 2019, č. 4, s. 3-7.

[5] MUZIKÁŘ, Martin. Darování pro případ smrti a jeho osud po smrti dárce. Ad Notam, 2017, č. 4, s. 17-21).

[6] srov. např. KASÍK, Petr, BEDNÁŘ, Václav. § 2063 [Darování pro případ smrti]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 11.).

[7] Janoušek, M. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2095.

[8] Shodně: DRACHOVSKÝ, Ondřej. Darování pro případ smrti – kam s ním?. Ad Notam, 2019, č. 4, s. 3-7.

[9] SVOBODA, Jiří. § 1661 [Povinný díl potomka]. In: FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 448.

[10] S výjimkou odvolání daru pro nevděk ve smyslu ustanovení § 2072 občanského zákoníku.

[11] Je samozřejmě otázkou, zda by takový příkaz nebyl v rozporu s úpravou § 1650 an. občanského zákoníku.

[12] KASÍK, Petr, BEDNÁŘ, Václav. § 2063 [Darování pro případ smrti]. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 11.).

[13] MUZIKÁŘ, Martin. Darování pro případ smrti a jeho osud po smrti dárce. Ad Notam, 2017, č. 4, s. 17-21.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Kontrola systémů vytápění – často přehlížená povinnost od firem po SVJ
- Předběžné opatření jako nástroj ochrany vlastníka nemovitosti
- Povolení kamerového systému s identifikací osob na letišti
- Environmentální tvrzení společností v hledáčku EU: Jak se vyhnout greenwashingu a obstát v nové regulaci?
- Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích (1. díl)
- Rozvod? Už k němu nemusíte. Shrnutí podmínek, za jakých nebudete u soudu vyslýcháni, dokonce ani nebude nutná Vaše osobní účast
- Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?
- Byznys a paragrafy, díl 26.: Smírčí řízení jako alternativní nástroj řešení sporů mezi podnikateli
- Pozemkové úpravy aneb „malé“ vyvlastnění
- Nová éra v boji proti nekalým obchodním praktikám: Co přinese nové procesní nařízení EU?
- Licence LUC v podnikatelské strategii provozovatelů dronů